

„ÚJ HUNGÁRIA“ ÉS „KELETI SVÁJC“

A MAGYAR SZEMLE múlt évi szeptemberi számában „Új Hungária felé“ címen az alulírt szerzőnek egy cikke látott napvilágot, amely főképp arra iparkodott a figyelmet felhívni, hogy a magyar nemzet az ezeréves haza területi egységének eszméjéből egy jotát sem engedvén, ezt az egységet ma már mindazonáltal máskép gondolja el, mint nem egyszer a közelmúltban és régi nemes hagyományokhoz, például Széchenyi Istvánéhoz hozzáfűződve, egy ma mindinkább fejlődő „neopatriotizmus“ szellemében, őszintén elismeri a Szent István koronája alá tartozó testvérnemzetek jogát nemzeti és területi autonómiák megteremtéséhez.

Ezt a cikket a magyar közvélemény igen nagy jóindulattal fogadta, tanúságául annak, hogy a szerző helyesen olvasott a nemzet lelkében. Csak egy gondolat keltett némi nyugtalanságot a köztudatban, amelynek kifejezését társaságban, magánérintkezésnél sokszor lehetett hallani, de amellyel a nyilvánosság előtt csak a magyar zszurnalisztika egy „enfant terrible“-je állott elő, mondván, hogy az általunk leírt Új Hungária „feltűnően hasonlít“ Jászi Oszkárék Keleti Svájcához.

Ez az író szemrehányásnak szánta ezt a megjegyzést, de voltak mások, akik leplezetlen elégtétellel vélték ebben Jászi Oszkárnak és társainak igazolását láthatni, végül legtöbben mintegy önvád gyanánt tartották maguk elé ezt a kérdést: vajjon nem a hanyatló, pusztuló nemzeti érzés jele-e, ha ma szívesen fogadják azt a programmed, amelynek hirdetőjétől egykor felháborodva fordultak el?

Valóban csodálkoznunk kellene azon, hogy egy olyan országban, mint a mienk, amely joggal büszke arra, hogy egész kivételesen pregnáns értelemben van története, milyen sokan élnek, jó magyarok is, történeti érzék nélkül: hogyha nem tudnék azt, hogy „jogásznemzet“ vagyunk, hogy a jogi s nevezetesen a közjogi érzék hatalmas kifejlődése volt egyike a legjelentékenyebb tényezőknek a magyar nemzeti egyéniség fenntartásában, hogy Árpád és Szent István után Werbőczy jogrendszere segítette a magyar nemzet egységét és függetlenségét a legfájdalmasabb történeti tények tanúsága ellen is az „igazi“ létező, a platói idea tisztaságával a „szellemi térben“ fenntartani. Már pedig a jogászai gondolkodás „a jogászai perspektíva — amint kitűnő jogbölcse-szünk, Ruber József mondja egy mélyenjáró tanulmányban — időmentes beállítású, achronisztikus“, egyenes ellentétben a történeti gondolkozással, amelynek minden tényét a történeti idő, a „korszak“ hátterébe kell beállítania. Nos, vajjon a politikának melyikkel kell tartania? Közjogi értéktudatára hallgasson-e s vegye semmibe a

„puszta“ tényt, mint igazság szerint nemlétezőt? Vagy hódoljon be egy lapos opportunizmusnak, amely a tényekkel, még a legdurvábbakkal is, mindenáron megalkuvást keres s a „primum vivere“ olcsó bölcseségével beéri? Ugyebár, valahol „középen“ van a helyes út: éppen megtartva közjogi eszméinket, a politikának a tényekkel való kompromisszumot kell keresnie, híven ahhoz a fényes példaadáshoz, amelyet a múlt században Deák Ferencnek köszönhetünk.

Ha pedig ebből a szempontból vesszük szemügyre az Új Hungária—Keleti Svájc analógiát, azt fogjuk mondani: valóban, az Új Hungária „feltűnően“ hasonlít a Keleti Svájchoz: éppen úgy, mint ahogy az Összedrótzott váza hasonlít a széttört vázához. Mindazonáltal fennakadni azon, hogy a törés nyomai meglátszanak a drótozás után is, éppen olyan naivításra vall, mint aminő sajtóságos elfogultság kell ahhoz, hogy ezzel igazolva lássuk azt, aki az ép vázát annak idején mindenáron össze akarta törni.

Képek nélkül szólva: Jászi Oszkár föderalista programja annak idején helytelen volt: 1. azért, mert nem számolván a tényleges társadalmi szituációval s a fennálló erőviszonyokkal, nem vette észre, hogy akkor ezt a programot egyáltalában nem lehetett végrehajtani, 2. azért, mert erőszakos megvalósítása esetén a helyett, hogy nyugvópontra juttatta volna a nemzetiségi kérdést, még jobban kiélesítette volna és végül 3. azért, mert végrehajtása esetén az a program csak az egységes Magyarország szétbontását mozdíthatta volna elő. Viszont, meggyőződésünk szerint „ugyanaz“ a program ma igenis éppen azoknak a tényezőknek erősítését szolgálhatja, amelyek Hungária területi egységének helyreállítását mozdíthatják elő. Vagyis „ugyanaz“ a program nem ugyanaz, mert a történeti helyzet időközben, sajnos, gyökeresen megváltozott.

A régi Magyarország úgynevezett nemzetiségi politikájának századeleji szokásos bírálata, amelynek alapjait Széchenyi István nemzet-szerető politikájától való sajnálatos eltávolodásban, éppen Jászi Oszkárék vetették meg, két sarkalatos hibában szenved: az egyik az, hogy tervszerű gyakorlati politikát lát abban, ami voltaképp sokkal inkább volt organikus társadalmi folyamat, a másik az, hogy a nemzetiségeket azonosítja a népcsoportokkal, amelyek az ország területén éltek. Pedig már Gumpłowicz rámutatott, hogy a nemzetiség csak a népnek kulturált részeire szorítkozik s nem foglalja magában sem a gyermekeket, sem a műveletlen néptömeget. Ha Gumpłowicz azon volt, hogy a „nemzetiség“ és a „nép“ fogalmát állítsa szembe, az újabb irodalom viszont inkább „nemzet“ és „nemzetiség“ szembeállítására törekedett. „Nemzet és nemzetiség, — mondja Boehm — mindkettő közvetlenül az államra való vonatkozással, abban különböznek egymástól, hogy pozitív vagy negatív viszonylatban vannak a fennálló államhatalommal. A nemzet legitimisztikus, a nemzetiség forradalmi fogalom.“ Ebből a disztinkcióból Steinmetz rendkívül fontos következtetéseket von le: „A nemzetiség a népnek egy része, mely ellentétben van a fő- vagy államnépvel és ettől valamilyen módon és valamilyen mértékben szabadulni igyekszik... Az öntudatlan, szunnyadó, közömbösen együttfutó hazafiak nagy tömege nem áll rendelkezésére: ezért olyan.

mint valami szekta, ellentétben az államegyházzal.“ Steinmetz itt egy fontos szót ejtett el, amelynek nagyobb jelentősége van, mint ahogyan ő becsüli. A nemzet, ott ahol történeti alakulatot jelent, egyrészt teljes legitimitással a maga kebelébe számíthatja mindazokat, akik nem foglalnak állást ellene, másrészt valósággal is magában foglalja az összes jó hazafiakat, anyanyelvükre és népi leszármazásukra való tekintet nélkül.

A nemzetiségi kérdés jelentősége tehát csak igen problematikus mértékben fejeződik ki anyanyelvi statisztikákban, A régi Magyarországon nem az volt a helyzet, hogy a lakosságnak 40—50 %-át kitevő magyar „nemzetiség“ állott volna szemben a lakosság többi részét magában foglaló más „nemzetiségekkel“. Eredetileg egészen mások voltak itt az ellenfelek: a Nemzet, a Natio Hungarica és az Ausztriai Ház, illetőleg a bécsi kormány, amely a Nemzet elleni évszázados küzdelemben a 17. század vége óta gyakran használatba vette az erőszakos germanizálás fegyverét is. A Nemzet pedig nem a magyarságot jelentette, hanem az összes jó hazafiakat, de utóbb az államnyelv körül kifejlődött küzdelemben a felvilágosodás és a francia forradalom emlőin növekedésnek indult hazai nemzetiségek, mint nyelvi és illetőleg irodalmi kultúrákat ápoló csoportok közül a magyar és részben a német nemzetiség a Nemzet mellé állott, a többi ellenben hagyta magát Bécs által a Nemzet ellen kijátszani. Mint látható, igazat adunk Gumpłowicznak abban, hogy a nemzetiségben kulturális törekvések hordozóját látjuk: következőképpen az nem lesz szükségkép államellenes, bár a történelmi fejlődés szempontjából tagadhatatlanul forradalmi jellegű fogalom.¹ A magyar nemzetiséget éppúgy meg kell különböztetni a Nemzettől, mint a többi nemzetiségeket. Viszont az itt leírt fejlődés folytán az a helyzet állott elő, hogy egyfelől a Nemzet mindinkább azonosította magát a magyar nemzetiséggel, másfelől a nemmagyar nemzetiségek fejlődése határozottan nemzetellenes irányt vett és végső célkitűzéseikben nem is egy föderatív Magyarország, hanem egy föderatív Habsburg-birodalom eszméje élt.

A magyar nemzetiség törekvései ennél fogva jelentékeny súlytöbblet-re tettek szert a többi nemzetiségekkel szemben. A magyar nacionalizmus lett a történeti tradíciók legitim hordozója. Patriotizmus és nacionalizmus szükségkép egyet jelentett és akármi lett legyen is egyes bármily jeles személyiségek „nemzetiségi“ kultúrtörekvéseinek személyes rúgója, bármily bizonyos is, hogy sokan voltak az úgynevezett nemzetiségi vezérek között, akik egyúttal jó hazafiaknak tartották magukat, mégis az alapvető politikai ellentét szempontjából fennállott az a történelmi determináció, hogy azok, akik nyíltan, mint nemzetiségi agitátorok léptek fel, szükségkép elvesztették a jó hazafiság vélelmét.

Ha pedig most már csupán a nemzetiségek közötti küzdelem frontját vesszük figyelembe, kétségtelen biztonsággal állapítjuk meg, hogy a nemmagyar nemzetiségi törekvések nem konkurálhattak a magyar nacionalizmussal, amelyet, mint mondtunk, nem mint politikát,

¹ Lásd erre nézve „Új Hungária felé“ című cikkünk idevágó fejtegetéseit.

hanem mint társadalmi folyamatot kell felfogni. Magyarrá lenni ezentúl azt jelentette: osztozni a magyar történelem fényének öntudatában. A magyar nacionalizmus lett tehát az egyetlen nemzetformáló erő; Renan mondotta, hogy nemzetté azoknak a nagy dolgoknak emléke teszi az embereket, amelyeket együtt követtek el s az az akarat, hogy a jövőben újakat vigyenek véghez. A magyar nemzetnek egészen kivételes történeti helyzeténél fogva pedig azok, akik a nemzettel azonosították magukat, egyszerre fűződtek az állami tekintélynek és a szabadság eszményének fényében. A nemzet évszázadokon át rendületlenül tartotta fenn a maga függetlenségének eszményét szertelen túlerő ellenében: amidőn végül valósággal is élvezhette az állami hatalom birtokát, a szabadságért vívott küzdelem glóriája nem foszlott le fejéről. Ilyenformán állami presztízs, nemzeti dicsőség és kultúrfőlény egyaránt a magyar nemzetiség hódítóerejét növelte s ezt majdnem ellenállhatatlan hatalommá fejlesztette ki.

Ezek mellett az imponderabiliák mellett nem szabad megfeledkezni a materiális tényezőkről sem. A magyar nacionalizmus volt, mint láttuk az ősi patriotizmus hordozója és ezzel az ország területi egységének védelmezője. Már pedig ez a területi egység egyúttal gazdasági egységet is jelentett s a jólét fejlődésének legjelentékenyebb biztosítója volt. Következésképp mindazok az elemek, amelyek a kiegyezés után rohamos fejlődésnek indult magyar kapitalizmus gazdagságából kivették részüket s amelyek el tudtak helyezkedni az általában szolid existenciát nyújtó magyar állam fejlődő gépezetében, nyilvánvalóan saját érdekeikkel szállottak szembe, hogyha „nemzetiségi“ álláspontra helyezkedtek.

A nemzetiségi kérdés szempontjából tehát csekély jelentősége van annak, hogy a széles földművelő tömegek között nem hódított teret a magyarság, mert ezek közül a tömegek közül egyedül a magyarokat töltötte meg Kossuth demokráciája aktív és megingathatatlan nacionalizmussal, amit elég világosan tanúsít az a tény, hogy a nacionalista szempontból lanyhának tartott 67-es kormányok, a magyar nép tömegeivel szemben kénytelenek voltak a nemmagyarajkú és politikailag túlnyomóan közömbös néptömegekre támaszkodni. (Nem megvetendő tény az sem, hogy az északi Felvidéken például a szabadelvű párttal szemben egyedül egy katolikus alapon szervezett pártnak, a Néppártnak voltak sikerei. Itt tehát nem a nemzetiségi, hanem a világnézeti ellentét dominált.) A nemzetiségek közül pozitív és pedig valósággal elsöprő erejű fejlődést egyedül a magyar nemzetiség mutathat fel és pedig a városi értelmiségnek úgyszólván tökéletes meghódításával.¹

De még hogyha feltesszük is, — s talán ezt fel lehet tenni — hogy a nemmagyarajkú néptömegeket könnyen lehetett volna a megfelelő nemzetiségi törekvések támogatására megnyerni, a töre-

¹ Amióta e sorokat leírtuk, elhangzott Ivánka Milán szenzációs vallomása a Tuka-pörben. E „csehszlovák“ vezérpolitikus immár ország-világ előtt elismeri, hogy 1918-ban „öntudatos“ szlovákok nem voltak csak néhány százan és hogy egy szlovenszkói parlament vagy népszavazás a Szent István Birodalomban tartotta volna a mai Szlovenszót.

dék nemzetiségi intelligencia, anyagi erő és presztízs hátrányát nem tudta volna kiegyenlíteni a magyar nemzetiségű értelmiség súlyos tömegeivel szemben. Más szóval: a nemzetiségek nem lettek volna képesek a magyarsággal egyenrangú politikai „garnitúrákat“ kiállítani. Ha tehát megcsinálták volna is Jásziék, vagy az általuk sugalmazott bécsi hatalmasok a területiális autonómiákat, ezekben egy-kettőre éppúgy ismét a magyar értelmiség kezébe került volna a politikai vezetés, mint a régi vármegyékben, amelyekben éppen elég volt a „nemzetiségi“, vagyis a nemmagyarajkú többség.

A magyarság kezéből a vezetést csak egy módon lehetett volna kivenni: úgy, ahogy az most történt az „utódállamokban“: a magyarság kultúrintézményeinek és gazdasági fölényének összerombolásával. Tévedés volna azt hinni, hogy az utódállamok kormányai merő perverzitásból szánták el magukat a magyar értelmiség anyagi tönkretételére, aminthogy még nagyobb tévedés volna elhinni nekik, hogy valóban a bolsevizmus ellen vetettek gátat a bolsevista módszerek átvételével. Azonban nem lehet sikeres politikai kurzust csinálni az erősebb társadalmi és gazdasági tényezők ellen: tehát szét kellett rombolni a magyarság anyagi bázisait és aláásni kulturális pozícióját, hogy politikai súlyát csökkenteni lehessen.¹ Hogy a magyarság ellen hasonló rohamot egy még olyan föderalista, de mégis magyar jellegű központi kormány is hajlandó lett volna eltúrni, azt talán még Jászi Oszkár sem állítaná. A következmény tehát, mint mondtuk, az lett volna, hogy az új autonómiákban a nemzetiségi küzdelem erősen kiélesedett volna: a magyarok még nacionalisabbak, a nemzetiségiek még inkább nemzet- és hazaellenesek lettek volna s mindinkább világosan belátták volna, hogy a magyar államtól való teljes elszakadás nélkül a nemzetiségi hegemoniákat, amelyekre törekedtek, megvalósítani nem lehet. Ennélfogva mind szélsőségesebb eszközökhöz nyúltak volna, hogy provokálják a föderalizáció folytán eo ipso meggyengült magyar államhatalom retorzióit és mint-hogy az új helyzetben mégis csak egyre növekvő mértékben számíthatlak volna a nemmagyarajkú tömegek támogatására, ilyenformán a világháború nélkül is eljutottunk volna, ha nem is éppen Trianonhoz, de minden bizonnyal egy új és végleges Világoshoz.

Nem ellenvetés azt mondani, hogy így is, úgy is ugyanoda jutottunk, mert a világháborút és annak kimenetelét a magyar politika nem láthatta előre, a Jászi-féle politika eredményei pedig egészen könnyen előreláthatók voltak. Egy politikai magatartás helyességéről nem mindig lehet a „következmények“ szempontjából ítélni, mert a „következmények“ fölött a politikának csak annyiban lehet kontrolja, amennyiben azok előreláthatók. S bizvást és minden habozás nélkül lehet állítani, hogy Jászi és elvbarátainak tevékenysége nélkül világháború és háborúvesztés dacára sem jutottunk volna el — Trianonhoz.

¹ Utalunk azokra a nyilatkozatokra, amelyekkel az orosz bolsevista vezérek „igazolták“ a maguk országromboló politikáját. Lásd erre nézve szerzőnek „Diktatúra és demokrácia“ című tanulmányát (Társadalomtudományi Füzetek, n. sz. 19. sk. 1.), ahol a bolsevizmus és az utódállamok közötti lelki rokonság alapjait is iparkodott kimutatni.

Nagyban és egészben tehát el lehet mondani, hogy a háború előtti magyar nemzetiségi politika ha kivételben nem is mindig volt szerencsés, de helyes alapokon nyugodott, mert megfelelt a tényeknek, az uralkodó tendenciáknak és hangulatoknak és általában, az akkori viszonyok és feltételek között alkalmas volt arra, hogy megóvja Hungária egységét, ami! — ez talán nem vitás — egyenlő érdeke volt az összes hazai népelemek. Hogy az akkori „szociológusok“ ezt nem látták be, az csupán azért van, mert nem tudták a tudományos szemlélet elfogulatlan magaslataira emelkedni, s a helyett, hogy az uralkodó realitásokat s azok megértését keresték volna, denunciálták azokat a tényeket, amelyekre haragudtak, mert nem voltak összhangban egyéni érzelmeikkel és világ-felfogásukkal. (Nem egyéni tényeket értünk ezen, hanem társadalmi tényeket, történeti determinációkat, azaz éppen azokat a realitásokat, amelyeket a szociológusnak felismernie s amelyekkel a politikusnak számolnia kell.)

MA AZONBAN a helyzet bizonyára gyökeresen különbözik az akkortól. Különbözik mindenekelőtt abban, hogy — sajnos — birtokon kívül vagyunk. Ez persze nem változtat azon a tényen, hogy Hungáriát változatlanul egységnek tekintjük és hogy rendületlenül hisszük, hogy egysége gyakorlatilag is ismét helyre fog állni, mint ahogyan a múltban is minden megbontás után újból helyreállott. A fontos csak az, hogy a magunk politikája és a magyarság állásfoglalása ne állítson akadályokat e nagy történeti determináció útjába. Ezért azon kell lennünk, hogy a magunk céljait és törekvéseit, a magunk egész lelkületét összhangba hozzuk a történelmi helyzettel és azokkal az erőkkel, amelyek éppen a Szent István Birodalom nagy geoökonómiai és történeti egységének helyreállítása irányában hatnak. Melyek ezek az erők? Nos, korántsem azok, amelyek a múltban hatottak. A magyar asszimilációs folyamat kétségkívül lezárult s ma csak az a gondunk, — neonacionalista gond! — hogy hogyan mentjük meg a magyarság mai állagát az idegen asszimilációtól. A magyar középosztály (amelynek jellemét és összetételét a szerző „Magyar nemzet — cseh birodalom“ című cikkében a Magyar Szemle 1928 februári számában igyekezett leírni), elvesztette gazdasági pozícióját és a demokratikus irányzatok és hangulatok fejlődésével előbb-utóbb elveszíti azt a társadalmi presztízst is, amelyet a régi arisztokratikus gondolkodású világban élvezett. Ez is tény, amellyel számolni kell, ha tetszik, ha nem. E mellett s ezzel összhangzó módon korunk a történelemnek is hadat üzent. A velünk szomszédos népek ma egytől-egyig „fiatalok“, azaz történelem nélküliek és ezt büszkén is hirdetik. A cseh burzsoa feljár ugyan vasárnaponként a Hradsinba s ott némi önelégültséggel nézegeti a régi úri Bohémia történetének komor és ragyogó emlékeit, de csak úgy és azzal az érzéssel, ahogyan például egy skót kereskedő Delhi karcsú tornyait vagy Egyiptom gúláit nézegeti: „Mindez a furcsa kába exotikum és regényes gazdagság most a miénk, de valutában vájjon mit érhet?“

Mindazok az erők tehát, amelyek a múltban a „Hungár“ egységet fenntartották, ma paralizálva varrnak, egynek kivételével: ez az egy elpusztíthatatlan, mert egészen elemi: a gazdasági összefüggésekben

rejlő hatalmas érdek. Ennek jelentőségével többé-kevésbé tisztában van mindenki: szlovák, ruszin, román egyaránt. Persze, nagy tévedés, ha már a gazdasági érdekösszefüggések pusztá meglétének tényéből arra következtetünk, hogy ezeknek keresztül kell törniök magukat. Nem igaz az, hogy nem lehet a magyar területeket idegen, mesterséges gazdasági keretekben megtartani, csak az igaz, hogy ezekben a spanyolcsizmákban ezeknek a területeknek anyagilag tönkre kell menniük és hogy mind jólét, mind kultúra szempontjából devalválódnok kell, ami kétségkívül máris megtörtént. S itt van azután egy nagy ellenmondás az összes új hatalmasok politikájában: ők az „új területeket“, amelyekkel az antant megajándékozta őket, vagy kirabolták, — így a románok, szerbek—vagy gazdaságilag lehengettek, így a csehek. Ezt természetesen elsősorban „materializmusból“ tették, de van reá jobb indokuk is: rámutattunk arra, hogy a magyar középosztály fölényes helyzetét csak így lehetett aláásni. Ezek a területek tehát gazdaságigig passzív területekké lettek, röviden gyarmatokká, amelyeken jól élni csak a gyarmatosoknak s az általuk kitarított mamelukoknak lehet. De ugyanekkor, amidőn ebben az irányban valóban szerencsés politikai érzékkel rendezkedtek be új birtokaikon, másfelől „államalkotó“ ideológiáktól vezetve, nagyarányú kulturális erőfeszítéseket tettek, egy-egy új „államfenntartó“ értelmiség létesítésére. Hogy csak egyetlen jellemző adatot említsünk: a Felvidéken, ahol a háború előtt egyetlen tót középiskola sem volt, most 37 van. Vájjon gondoltak-e arra az új Szolónok túlbuzgalmukban, — amely bizonyára alig volt elkerülhető — hogy mi lesz ezekből az új kultúrahordozókból, hogyha az iskola padjait elhagyják? A régi Magyarország középiskolái egy 20 milliós birodalmat láttak el értelmiséggel. A Trencsénben végzett tót diák elmehetett adótisztnek Fogarasba és viszont. De a mai szlovák ifjak csak Szlovenszón helyezkedhetnek el, már amennyiben hagynak nekik helyet a csehek. A Vencel korona országai bőven ellátják magukat — és másokat — értelmiséggel: hiszen a régi ausztriai császárság tisztviselőinek csaknem 30%-a a szorgalmas, rendes és alázatos cseh népből került ki. Hasonlóképpen az erdélyiek is kezdik felfedezni, hogy ma kevesebb erdélyi román talál elhelyezést a közszolgálatban, mint a régi Hungáriában. Már pedig ma már úgyszólván teljesen a szolgálatra van ráutalva az értelmiség, mert a régi fejlődésképes gazdasági egység szétrobbantásával és az „új területek“ erőszakos tönkretételével rendkívül megcsappantak azok a lehetőségek, amelyek a régi Magyarországon — nem utolsósorban a magyar kormányok jóvoltából (lásd például Halász Albert adatait: „Felső-Magyarország lakosságának munkával való ellátása“ című tanulmányában) — produktív elhelyezkedési lehetőségeket biztosítottak, különösképpen épp a perifériák lakóinak. Tény, amelyet ma némelyek keserűen emlegetnek, de aüielyre, azt hiszem inkább büszkének kellene lenni, hogy a régi magyar politika, Hungária egységének szolgálatában, nemcsak hogy nem nyomta el a nemmagyarajkú lakosságot, hanem mindent elkövetett arra, hogy ellássa kenyérrel és kultúrával: bizonyos mértékben még a fajmagyar lakosság rovására is. És pedig nem taktikából, hanem azért, mert a magyar államférfiak lelkileg nem voltak berén-

dezve arra, hogy az ország polgárai, a Szent Korona tagjai között nyelv, faj, vagy leszármazás szerint különbséget tegyenek.

Ha a régi és a mai viszonyok között Hungária nemmagyarajkú népei szempontjából a különbséget keressük, azt röviden ebben foglalhatjuk össze: most tagadhatatlanul megvalósul az, ami a régi időben a régi Magyarország társadalmi szerkezetének sajátosságai miatt nem volt lehetséges: szlovák, ruszin, román nemzetiségű művelt néposztályok keletkezése. Ugyanekkor azonban ezek az új értelmiségi elemek — mondjuk nyugodtan: ezek az új nemzetek — úgy nőnek fel, hogy nincs helyük a napon. Hogy vannak és hogy a jövőben mindig többen lesznek s hogy „fiatal“ és ezért éppen igen agresszív nacionalisztikus lelkületük van: oly tények, amelyekkel immár nem lehet nem számolni. De hogy az utódállamok mai rendje mellett nem tudnak életlehetőségeket találni, ugyancsak tény, amely előbb-utóbb elkerülhetetlenül hatni fog. Persze, nem szabad azt hinni, hogy ez a tény most már magában véve is mifelénk fordítaná az elszakított Magyarusok szívét. Hiszen ma már Magyarországnak is tekintélyes fölöslege van értelmiségből, amely elkerülhetetlenül ugyancsak nőni fog. Ez nem olyan dolog, amely ellen kormányzati remédiumokat lehetne találni: világjelenség az az ellenmondás, amely a háború óta ránk köszöntött szegénység és az úgynevezett kultúrigények növekedése között van. Az elszakított területek népének és főleg értelmiségének érdeke tehát nem közvetlenül a Magyarországra való visszatérés, hanem az elkülönülés, az önrendelkezés: egy bizonyos Monroe-doktrina érvényre juttatása. Elsősorban annak biztosítása, hogy a maguk területének gazdasági adottságait kifejleszthessék, másodsorban, hogy ezeknek hozamát maguk fölözthessék le.

És itt kapcsolódik be Magyarország. Mert egyfelől éppoly bizonyos, hogy ezek a területek képtelenek lesznek termelő erőiket kifejleszteni és élvezni, mindaddig, amíg a mai idegen hatalmaktól függenek, mint amily bizonyos másfelől az, hogy a magyar piac biztosítása nélkül ugyancsak nem mehetnek semmire. Egyfelől tehát, ha élni akarnak, feltétlenül függetleníteniük kell magukat a megszálló hatalmaktól, másfelől szoros és intim kapcsolatba kell lépniük Magyarországgal. Ami más szóval annyit jelent, hogy elkeli szakadniok az utódállamoktól és Magyarországgal kell valaminő kapcsolatba lépniök.

Nincsen tehát arról szó, hogy Magyarország valaminő „koncessziókat“ tegyen akkor, amidőn az Új Hungária eszméjét magáévá teszi és teljesen félreérti gondolatmenetüket az, aki azt hiszi, hogy valamiféle új „nemzetiségi“ vagy „kisebbségi“ politikát hirdetünk. A helyzet megértéséhez senki sem fog eljutni, aki nem realizálja azt a fájdalmas tényt, hogy „Szlovenszko“, „Ruszinszko“ és Erdély ma politikailag külföld — Horvátországról nem is beszélve — és hogy nemcsak a régi magyar határok realitások, hanem bizonyos mértékű realitások ma már, bármily szomorú, a trianoni határok is. A megszállt területekkel, mint politikai egységekkel kell számolnia mindenkinek, aki Hungária egységének visszaállítását kívánja. Mert ezek a területek — ma még csak virtuálisan bár — napról-napra fejlődnek bele a politikai történelembe mint tárgyaló felek s Magyarország esek

úgy nyerheti meg a játszmát, ha tudni fog velük tárgyalni. De eleve is képtelenség feltenni azt, hogy tárgyaló felek a maguk megszűntetéséről tárgyaljanak.

Az autonómia elismerése tehát nem tartozik az elképzelt tárgyalás anyagához, hanem ennek alapja. Más kérdés az azonban, hogy ennek az autonómiának terjedelme mi legyen. Ezt a kérdést magyar részről természetesen nyitva kell hagyni. Hogy egyik vagy másik terület milyen fokú önállóságra tart igényt, azt nem mi fogjuk meghatározni, hanem az illető terület maga s ebben a tekintetben nekünk nincsenek igényeink. A mi feltételeink egészen egyszerűek és világosak: a magyar kisebbségek jogainak kiépítése és biztosítása és teljes — nemcsak de jure, hanem de facto is teljes — jogegyenlősége magyar és nem-magyarok polgároknak. A közjogi kapcsolatok egyébként a különböző relációkban különbözők lehetnek, a szerint, hogy az illető ország (a „Szent Korona Országai“ kifejezés ezzel csupán változatosabb tartalommal telik meg) mily mértékben volna képes és hajlandó magát önállóan fenntartani. Ily módon itt Közép-Európában a Britbirodalomhoz hasonlóan változatos „státus“-viszonyokat felölélő Nagy-Hungária keletkezhetnék, amely igazi hazája, „otthona“ lehetne a benne egyesülő összes népeknek, mert mindegyik megtalálhatná benne a tetszésének és teherbírásának leginkább megfelelő életformát.

Mi magyarok sokszor szeretjük magunkat az angolokkal összehasonlítani és kétségtelenül a dolgok mélyén van ebben valami. Mi, az angolokhoz hasonlítva, olyanok vagyunk, mint a szegény rokon, aki ugyanabból a fajtából való s hasonló erényekben gazdag, de sokkal nehezebb viszonyok között élven, benső értékeinek hasonló külső kifejezést adni képtelen. Azonban a tulajdonságok hasonlósága többek között abban is megnyilvánul, hogy bár elveink szüárdak, magasabb, fontosabb célokért könnyen tudunk áldozatokat hozni. A mi nagy céljaink pedig egyszerűek és világosak: a Szent István Birodalom egységének, illetőleg összefüggésének helyreállítása és Hungária összes népeinek megmentése az anyagi és erkölcsi pusztulástól, amelynek ma nemcsak magyarok, hanem horvátok, tótok, rutének s erdélyi románok egyaránt ki vannak téve. A „neopatriotizmus“ értelme pedig az, hogy minden megoldást elfogadunk, amely e célokat biztosítani tudja és hogy minden áldozatra készen állunk, amelyet e célok érdekében meg kell hoznunk.

Az áldozatok pedig, ezzel is tisztában kell lenni, egyedül minket fognak terhelni: hiszen mi vagyunk a legidősebb, a századokon át „családfenntartó“ testvér. Ezideig egyedül bennünk él a magasabb történelmi misszió tudata: következésképpen a felelősség is egyedül bennünket terhel; a „Szent Istváni Gondolat“ fényének és terhének hordozói egyaránt mi vagyunk; innen a „noblesse oblige“ egy neme. A régi gondolat az volt, hogy magunk tartunk házat, nagy, kényelmes úri házat, amelyben minden testvérnek van otthona. A szép öreg kastély bedőlt s ma már nekünk magunknak is alig ad menhelyet. De nem csüggedünk: az új gondolat az, hogy a romokból új házakat építsünk a fiataloknak, kisebbeket, szerényebbeket, de amelyekben magukat ők is háziúrnak érezhetik. És tudjuk jól, hogy ezeket a házakat a magunk

erejéből, a magunk vagyonának roncsaiból kell majd felépítenünk, hiszen a fiatalokat teljesen kifosztották a gonosz idegenek, akik a barátság álarcában és mézes beszédekkel hálózták be az ő lelküket. Ámde miért és hogyan ne adnék nekik oda az utolsó garasunkat is, ha megtépetten visszajönnek az öreg házba s azt mondják: nehéz az élet, testvér, segíts!

És jönni fognak. Mert ezerévi együttélés után, bárhogyan szóljanak is a legendák az „elnyomásról“, szívük mélyén tudják, hogy ennél a sokat becsmért magyar népnél nincs a világon embersége-sebb és szelídebb. Előkelő lelkületű nép ez, amely a maga értékeinek tudatában könnyen megfér és könnyen megbarátkozik mindenkivel. Max Scheler, a nemrég elhunyt nagy német filozófus megragadó módon jellemezte ezt a fajta lelkületet: „Az előkelő léleknek valami egészen naiv és nemreflektált tudata van a maga értékéről és a maga lényének teljességéről s mintegy arról, hogy ő az univerzumban önállóan gyökerezik. Az előkelőnek ez a naiv önértéktudata nem egyes tulajdonságainak értékére vonatkozik, nem képességeinek, tehetségeinek érzéséből tevődik össze, hanem közvetlenül lényének egészére és létének tényére utal. Éppen ezért nyugodtan összehasonlíthatja magát másokkal s megállapíthatja, hogy mások ebben, abban, akár mindenben fölötte állanak. Ezzel nem csökken az ő naiv önértéktudata, amelynek nincs szüksége arra, hogy képességekkel, teljesítményekkel igazolja, hanem legfőljebb, hogy ilyenekben érvényre juttassa magát.“
Íme a magyar „kultúrfölény“ értelme: ezt a kultúrfölényt nem ronthatja le mai szegénységünk s egyik vagy másik szomszédnép nagyobb előhaladása ebben vagy abban. Mi tudjuk az ő eredményeiket méltányolni s tudjuk a mellett, hogy a mi személyiségünkben rejlő értékeket semmiféle összehasonlítás nem ronthatja le.¹ Éppen ezért, a magyar könnyen lehet nagylelkű és szívesen nyújt segédkezet másnak a boldogulásához: hiszen őt senkinek az emelkedése nem kisebbiti.

Az ELMONDOTTAKKAL kapcsolatban még csak egy dologra szeretnők a figyelmet felhívni. Aki a magas színvonalú vitát figyelemmel kísérte, amely a társadalmi intézmények és az önkormányzatok kérdésében e folyóirat lapjain Kornfeld Móric báró és Kovrig Béla között folyt le, alighanem fel fogja vetni a kérdést: „autonómiák“ létesítésének és kiépítésének gondolata nem ütközik-e a világon

¹ „Az angol — mondja A. Zimmern — mindig jobban vonzódott a független lelkületű, mint az utánzó-hajlamú népekhez. Szereti azokat a nemzeteket, amelyek, mint ő mondja, úriembereket nevelnek: vagyis saját hagyományokkal és értékstandardokkal bíró embertípusokat. Ez az igazi oka annak a rokonszenvennek a török iránt, amelynek a Közel Keleten járatos angolok oly gyakran adnak kifejezést, a töröknek politikai múltja dacára. Az angol ajkakon gyakori ige: „A török úriember“ egyaránt tanúskodik arról, hogy a török mily közömbös az „angol karakter“ presztízsével szemben és arról, hogy mennyivel többre becsüli az angol a gerinces egykedvűséget a megalázkodó bámészkodásánál.“ Tudjuk, hogy a magyar ember, hasonló okokból ugyancsak nem egyszer vívott ki angol szimpátiákat. A magyar „úriember“ gyakran ugyan csak magasabb típusa a magyar parasztnak, de viszont a magyar parasztnak rusztikus lényében is leronthatatlan egy bizonyos méltóság, amelyet még bizonyára a Keletről hozott magával s amelyben épp a különbözőség, a sajátos értékek és tradíciók öntudata nyilvánul meg.

megfigyelhető világfolyamatba, amely ellenkezőleg mindenütt nivellál és államosít, azaz nagy bürokratikus szervezetek kezére juttatja át a „társadalom“ és az önkormányzatok funkcióit.

Nos, talán nem lesz érdektelen megfigyelni, hogy a társadalmi és önkormányzati funkciók hogyan és miért sorvadnak el.

Nyilvánvaló, hogy az önkormányzati és a „társadalmi“ funkció lényegileg nem egyéb, mint az önsegély egy neme és az organizáció irracionálisabb stádiumainak felel meg.¹ A középkorban, amely a bölcsője minden „autonómiának“, főként két körülmény határozta meg az önkormányzatok életét, egyfelől az, hogy a nagyobb, „állami“ egységeknek mindig távoli, gyakran kérdéses és legfeljebb spazmodikus létezése folytán az összes „ügyeket“ mindenesetre el kellett intézni „lokálisan“, másfelől, hogy mindenütt volt egy-egy uralkodó társadalmi tényező, — birtokos nemesség, vagyonos polgárság — amelynek módjában volt s amely kapható volt arra az áldozatra, — mert közügyek intézése mindig áldozat volt — hogy maga adminisztráljon. A modern népállam fejlődésével az önkormányzati életnek mind a két indoka lassacskán elenyészik: a lokálisan intézendő ügyek mind kisebb és kisebb jelentőségűekké zsugorodnak össze s a régebbi „uralkodó osztályok“ mindinkább elvesztik domináns helyzetüket. A régi autonómiák ezért, amennyiben fennmaradtak, voltaképp relikviákká alakultak át s a „demokratizálódás“ folyamatával teljesen elvesztették régi értelmüket. Ott, ahol még formálisan fennállanak, de facto, vagy bürokratikus elemekkel vannak átszöve, vagy pedig a hivatásos politikusok s az olcsó demagógia mellékharctereivé alakultak át. A kenyérkereső polgár számára ma valóban sem értelme, sem lehetősége nincs annak, hogy közügyek intézésében „üres óráiban“, amelyek nincsenek, részt vehessen.

Mindazonáltal, hogy egy-két alakban és helyen az önkormányzati intézmények a mai napig is fennmaradtak, ennek is van értelmes oka s ez az ok: az ellentét. „Autonómiák“ teremtésében és fenntartásában a fentemlített két körülmény mellett ez az utóbbi is gyakran játszott szerepet. És ott, ahol az arisztokrácia nem vesztette el a játszmát a központi hatalom ellen, ahol sikerült az utóbbinak deszpotikus tendenciái ellenében a szabadság védőjeként fellépnie — mint Angliában (1688) és Magyarországon — ott az önkormányzatok fennmaradtak, mint a szabadság védőbástyái. Ugyancsak azt látjuk, hogy „kisebbségi“ egyházak általában mindenütt megvédték és fenntartották a maguk autonómiáját s hogy ebben a folyamatban egyes-egyedülálló és valósággal abnormális alakulatok is jöttek létre, mint a magyarországi görög keleti egyházak.

A „normális“ folyamat tehát bizonyára az, — s ezen lehetetlen segíteni — hogy az önkormányzat pusztul és az „irracionális“ „társadalmi“ önsegély helyét elfoglalja a „racionális“, szakszerű állami kezelés. Azonban önkormányzatok születnek és fennmaradnak ott,

¹ Nota bene: az, hogy az önkormányzat kevésbé racionális neme a közigazgatásnak, mint a bürokrácia, nem jelenti azt, hogy kevésbé értékes. Belérték szempontjából az emberektől függ s a szellemtől, amely munkájukat betölti, hogy ez vagy amaz a forma mit ér.

ahol ellentét van, ott, ahol az „állami“ hatalom nem mindenkit képvisel. A mai középeurópai önkényuralmak korában tehát valóban mindenütt számolni kell azzal, hogy „autonómiák“ alakulása elkerülhetetlenné válik. (E mellett ezek az autonómiák végrehajtó szerveiket, ha tetszik „racionálisan“ építhetik ki, azaz maguk is szakszerű, bürokratikus közigazgatásra rendezkedhetnek be.) „Nemzeti“ ellentétek pedig kétségtelenül maradnának a helyreállított Szent István Birodalomban is, bár most ezeken kívül még területi, gazdasági, politikai ellentétek is vannak. Viszont lehet, hogy a mai „mentalitás“ kopásával később ama „nemzeti“ ellentétek el fognak halványulni s akkor majd az új „autonómiák“ is lassacskán éppúgy elvesztik értelmüket, mint a régiek. Ámde akármim: légyen is, bizonyos, hogy a „kisebbségi kérdést“ csupán a „kisebbségek“ eltűnése oldhatja meg. A régebbi időben felszívásuk volt az ideál, ma meg akarják őket semmisíteni.¹ Mi azonban azt hisszük: a kisebbségek csak úgy tűnnek el, ha megszűnnek „kisebbségek“ lenni. „Kisebbség“ ugyanis csak olyan társadalmi csoport, amely a vele ellentétben álló többséghez képest aránylag csekély és gyenge, amely magát nem képes megvédeni, tehát védelemre szorul. Tömeg, amely a lakosság egyharmadát teszi ki, már nem „kisebbség“: azzal már kompromisszumot kell kötni. A cseh-német ellentétnek ebben az irányban való ellenállhatatlan visszafejlődése már nem kétséges. A felvidéki szlovák-magyar, valamint az erdélyi magyar-román ellentét hasonló sorsra van hivatva. Mindaddig azonban, amíg fiktív nagy „többségek“ létezése a mai utódállamokban fenntartja a „nemzeti állam“ illúzióját: mindaddig nem fog megszűnni a törekvés a ma törpének látszó „kisebbségek“ erőszakos lehengerelésére. Rá kell jönni arra, hogy ezek a „többségek“ voltaképp nem léteznek: hogy a „többségek“ keretén belül a történeti, világnézeti, gazdasági ellentétek jóval súlyosabbak, mint a „nemzeti“ ellentétek a „kisebbség“ s az ezzel természetes sorsközösségben élő „többségrészek“ között. Szlovák és magyar, erdélyi magyar és erdélyi román ma a helyett, hogy keresnék az egymáshoz vivő utakat, Prágán és Bukaresten át gyilkos harcban állanak egymással. Prága és Bukarest mesterségesen szítja ezt az ellentétet, de Budapest már tudja s többé nem iögja elfelejteni, hogy, mint az angol Whigek hirdették a nagy francia forradalom megrázkódtatásai után: helyi ügyek helyi intézése nemcsak, hogy a legjobb óvszer a nemzeti egoizmus túlkapásai ellen, hanem egyúttal a lokális ellentétek legjobb orvosszere is.²

OTTLIK LÁSZLÓ

¹ Ez a pregnáns különbség háború előtti és háború utáni nacionalizmus között. Lásd erre nézve szerzőnek „Asszimiláció és kisebbségi kérdés“ című cikkét a „Magyar Külpolitika“ 1929 februári számában. Természetesen „kisebbségek“ létezéséről csak ott lehet beszélni, ahol ellentétek vannak. Nem „kisebbség“ például a magyarországi református egyház, mert nincsen politikai ellentét magyar katolikusok és magyar protestánsok között, habár vannak, akik ilyeneknek falrafestésében kedvüket lelik. Az egész problematika ellopítására visz, hogy merőben jogászai motívumokból egy kalap alá vonjuk — mint „kisebbséget“ — azt, ami a „többség“-től különbözik s ami azzal ellentétben van. A csonkamagyarországi „kisebbségi kérdés“ megítélésénél ezt mindig szem előtt kellene tartani.

² V. ö. W. Lyon Blease, A Short History of English Liberalism, p. 57.